

KIP IVANA GROHARJA V NARODNI GALERIJ

Barbara Zupančič, Ljubljana

Med umetninami Narodne galerije je med gradivom, pripisanim Petru Žmitku, tudi kiparski odlitek, ki predstavlja *Ivana Groharja*. Delo ni signirano, visoko je 40 cm, široko 18 cm in globoko 12 cm. Vpisano je v inventar plastike z inventarno številko P 319. Odlito je bilo po naročilu Narodne galerije¹ leta 1960 in pridobljeno 27. 9. 1961.² O provenienci ni podatkov.

Ko sem pred dvema letoma obdelovala Žmitkovo gradivo, sem njemu pripisani izdelek namenoma izpustila, in to predvsem iz dveh razlogov. V vsem bogatem Žmitkovem opusu nisem nikdar zasledila kiparskih del, ravno tako tudi v korespondenci, dnevnikih in zapiskih ni nikoli omenjeno kakršnokoli kiparsko delo. Drugo, kar me je odvrnilo, da bi kipec vnesla med njegova dela, pa je korespondenca med Žmitkom in Jakopičem³ iz leta 1913. Žmitek, ki je bil aprila na zdravljenju v Splitu, je 9. aprila 1913 v pismu Jakopiču med drugim omenil: »Nekaj dni sem, govoril sem z Vidovičem v kavarni in na trgu, kjer smo se pač dobili, o zadevi razstave I. Groharja. Rekel mi je, da nameravajo to napraviti meseca julija t. l. Ker takrat je baje največ tujcev tu. Rekel je, naj ti sporočim da zberi in pripravi vse fotografije in masko Groharjevo ter to pošlji doli, namerava se namreč že pred razstavo napraviti kip Groharjev, ga potem razstaviti in pomnožiti v nekaj več komadov, da bi npr. jeden bil tu, drugi v Ljubljani bodisi kot nagrobni spomenik ali dr. Druge da bi dali n. pr. v Beograd in Sofijo itd. Dalje da meni g. Meštrovic, ki namerava baje priti prihodnji mesec (maja) sem v Split da naj bi to delo izvršil ali Roksandić ali Peruzzi najbrže poslednji ako pa ne, pa pravi g. Vidović napravil bi i on. Torej zberi stvari skupaj in jim pošlji čim preje da bi se delo moglo oddati in začeti. To mi je torej naročil g. Vidović, glavno besedo mislim da ima g. Meštrovic, ki je baje idejo tudi sprožil.« Ponovno pa je pisal 23. aprila 1913: »... Glavno se tu gre za to da bi čim preje dobili masko in fotografije da bi se mogel še do nameravane razstave napraviti portret ki naj bi služil na to tudi k načrtu za spomenik. Sled tega me je bil g. Vidović že opeotovano naganjal kaj je s tem in kaj si mi poročal. Torej glej da čim preje pošlješ, mogoče daš odliti masko še med tem časom ko greš na Dunaj, kaj pa ali ne bi ti tega napravil Zajec? Da je riskantno pošiljati original se samo ob sebi umeje...«

Ker v Žmitkovi korespondenci Jakopiču ni več omemb razstave oz. dela Groharjevega portreta, sem predvsem skušala izslediti, ali je do te razstave sploh prišlo in ali je kdo naredil Groharjev portret.

¹ Pogodba o odlivanju NG 67/4-1960 z dne 24. 6. 1960.

² Datum vpisa v inventarno knjigo 20. 12. 1961.

³ Iz Jakopičeve zapuščine, ki jo je uredil prof. dr. Jože Ilc in podaril Moderni galeriji leta 1981. Pismi števil. 71 in 72.

Tako je v Jakopičevi korespondenci⁴ iz leta 1913 Meštrovićevo pismo Jakopiču iz Rima, datirano 17. 3. 1913, kjer med drugim piše: »... Zbog Groharove izložbe u Splitu ću pitati koji bi mjesec bio najzgodniji, pa ću Vam odmah pisati. Držim tada prvog *Juna* ili pred Božić. Svakako skoro će pasti odluka, te ću Vas izvjestiti. Štampati ćemo jednu malu biografiju u katalogu i bilo bi zgodno da Vi nešto napišete o njemu kao umjetnik i bliži kolega. Vaše uspomene na Grohara i ev. Jamine bi se štampale u Vašem slovenskom nariječju. Preštampati ćemo što je Mitrinović o njem piso i pisati će neki Strajnić iz Zagreba...«

Zanimiva je tudi korespondenca Vidovića Jakopiču⁵ iz tega časa. 12. 1. 1913 mu ta piše iz Splita: »... Sad hoću da Vas upitam za savjet, a Vi budite tako dobri pak mi odgovorite što prije. Mi smo od 'Medulića' došli do odluke, da napravimo ovdje jednu kolektivnu izložbu prijatelja i člana našeg 'Medulića' blagopokojnog slikara Grohara. Ne treba ovdje da govorim o vrlinama pok. Grohara i o važnosti jedne takve izložbe, jer i tako Vi ste poznavali i pratili cijeli rad pokojnog prijatelja još bolje od mene. Mi bi rado znali koliko je slika ostalo i kome bi se morali obratiti, da oživotvorimo našu namisao. Molim Vas odgovorite u stvari, jer moram Meštroviću što prije pisat...«. V pismu z dne 27. 3. 1913, prav tako iz Splita, pa poroča: »Veoma me je razveselilo pismo Meštrovića, kojim mi javlja, da ćete Vi preuzeti na sebe, da nam pripravite Groharove stvari za kolektivnu izložbu, koju smo u ime 'Medulića' u njegovu spomenu nakanili napraviti. Sada ćemo se dogovoriti sa Meštrovićem odlučiti za vrijeme koje kanimo izložbu prirediti. Ja mislim da će stvar lijepo ispasti, a inače i svoje političko značenje, koje će nas još više približiti i upoznati. Sada najprvo potrebujem, da mi pošaljete jedan portret a po mogućnosti i više portreta Grohara. Jeli možda koji od umjetnika odlio masku pokojnika? – To bi najbolje služilo za portret koji će se modelirati. Želio bi da mi svakako nabavite onu fotografiju koju smo se u grupi zajedno sa Groharom u Vašem paviljonu fotografirali još prigodom izložbe u Ljubljani. To bi za mene bila veoma lijepa uspomena. Toplo Vam preporučam, da mi što prije pošaljete tu fotografiju pok. Grohara, da se može odmah staviti na rad za bustu, koju kanimo napraviti...«.

Od tu dalje ni v Jakopičevi korespondenci nobene omembe več o razstavi ali kipu.

Najprej sem skušala izslediti, če je nameravana posmrtna razstava Ivana Groharja v Splitu leta 1913 bila ali ne. V Groharjevi literaturi podatkov nisem našla. Direktor Galerije umjetnina v Splitu prof. Milan Ivanišević in prof. dr. Duško Kečkemet sta mi natančno odgovorila, da Groharjeve razstave leta 1913 v Splitu zanesljivo ni bilo in da tudi ni nobenih podatkov, da bi Meštrović, Rosandić ali Peruzzi ustvaril Groharjevo skulpturo. Po mnenju prof. Ivaniševića so politični dogodki in bližajoča se vojna tako Meštrovića

⁴ Ibid., pismo štev. 22.

⁵ Ibid., pismi štev. 27 in 28.

kot Vidovića vodili k drugim nalogam, da nista imela niti časa niti moči za pripravo te razstave.⁶

Ker je v Narodni galeriji zapisan le datum pridobitve in odlitka v bron, ni pa označen vir pridobitve, ostane samo atribucija Petru Žmitku.⁷ Skulptura je izdelana nekoliko okorno, po načinu modeliranja pa sodi v pozno impresionistično smer. Portretna podobnost s fotografijami živečega Groharja je majhna, očitno pa je zgledovanje po posmrtni maski.

Na temelju omenjenih podatkov lahko sklepamo, da je bil mavčni osnutek v Žmitkovi lasti. Morda ga je prinesel s seboj iz Splita leta 1913 ali pa ga je na njegovo pobudo ustvaril kdo drug pozneje v Ljubljani. Če bi delo napravil kdo od omenjenih umetnikov, bi bilo to verjetno zabeleženo. Seveda obstaja tudi možnost, da ga je poskusno napravil Emanuel Vidović, ki je prva tri leta študiral kiparsko smer, ali pa morebiti celo Žmitek sam, saj se je rad preizkušal v vsem. Glede na neopredeljivost Groharjeve starosti na kipu lahko domnevamo, da je bil napravljen deloma po spominu, ob pomoči fotografij in posmrtnih maske. Skoraj zanesljivo pa lahko delo datiramo v čas po Groharjevi smrti, to je po letu 1911.

⁶ Pismo prof. Milana Ivaniševića Barbari Zupančič, datirano v Splitu 24. 1. 1992, in pismo prof. dr. Duška Kečkemeta Barbari Zupančič, datirano 24. 1. 1992.

⁷ Dr. Anica Cevc mi je 5. 2. 1992 omenila, da je Narodna galerija pridobila kip skupaj z delom Žmitkove zapuščine od gospe Potza. Zato je bil kip bržkone pripisan Petru Žmitku.